

ความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานรากในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

**A Sturdiness to Self-Reliance of Community-Based Enterprises
of The Central Region of Thailand**

สนิทดเดช จินตนา (Sanitdech Jintana)¹

อนูรัตน์ อนันตนาธร (Anurat Anantanatom)²

¹นิสิตระดับปริญญาเอกหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง

Students, Doctor of Political Science Program in Strategy and Security

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Asst. Prof. Dr., Faculty of Political Science and Law Burapha University

E-mail: sanitdech_j@rmutt.ac.th

Received: 11 April 2019

Revised: 2 May 2019

Accepted: 24 May 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานรากในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฉพาะภาคกลางในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี และจังหวัดอ่างทอง จำนวน 1,038 ตัวอย่าง ทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ผลมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สนิทเดช จินตนา และอนุรัตน์ อนันทนาธร

ผลการศึกษารูปได้ว่า 1. ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ประเด็นสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน รองลงมาคือ ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ และด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ตามลำดับ 2. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) ด้านสถานะเศรษฐกิจ และด้านนโยบายรัฐบาล มีอิทธิพลทางบวกกับระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ปัจจัยภายใน (Input) ด้านความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ด้านความรู้ความสามารถและจำนวนของบุคลากร และด้านความเพียงพอของงบประมาณและความคล่องตัวในการใช้ มีอิทธิพลทางบวกกับระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4. กระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) ด้านการบริหารการตลาด ด้านกระบวนการจัดการสินค้าและบริการ ด้านการจัดการการเงินและบัญชี ด้านการบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และด้านการวางแผนดำเนินงาน ตามลำดับมีอิทธิพลทางบวกกับระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน, ความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This research has the objectives to study A sturdiness to self-reliance of community-based Enterprises of the central region of Thailand and To explore the factors affecting to a sturdiness to self-reliance of community-based Enterprises of the central region of Thailand. The samples of this research were 1,038 member community-based Enterprises in Suphanburi Province, Lopburi Province, Ayutthaya province. Saraburi and Ang Thong Province. The instrument used in this study was a questionnaire. The statistics used in data analysis composed of frequency, percentage, mean and standard deviation. Multiple regression analysis (MRA) with coefficient of determination (R²) at statistical significance of .05 were used for hypothesis test.

The result showed that : 1. For the exploration of a sturdiness to self-reliance of community-based Enterprises of the central region of Thailand was at a high level in overall. When each aspect was examined, it was found that, in every aspect, the level of sturdiness to self-reliance was high. Among all the aspects, the highest-rated aspect was Operational efficiency followed by product and service quality

and performance respectively. 2. Context factors include economy and government policy were Significantly influencing to a sturdiness to self-reliance of community-based Enterprises of the central region of Thailand at the 0.05 level. 3. Input factors include workplace and material, Knowledge and adequacy of personnel. and adequacy of budget were Significantly influencing to a sturdiness to self-reliance of community-based Enterprises of the central region of Thailand at the 0.05 level. And 4. Process factors include Marketing Management, process of handling goods and services, Financial and accounting management, Community Enterprise Membership Management, and planning were Significantly influencing to a sturdiness to self-reliance of community-based Enterprises of the central region of Thailand at the 0.05 level.

Keywords: Self-reliance of community-based Enterprises, The stability of the foundation economy, community-based Enterprises

บทนำ

ภายหลังการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันทางธุรกิจ ผลกระทบที่สำคัญประการหนึ่งของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจโลกคือการทำให้ความรุนแรงในการแข่งขันของธุรกิจเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้โลกยุคโลกาภิวัตน์ยังทำให้ปัจจัยต่างๆ ที่เดิมไม่ถือว่าเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น และไม่ใช่ทุกคนจะสามารถหารายได้ได้เท่าเทียมกันจึงเกิดความเหลื่อมล้ำของฐานะขึ้น (ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ, 2555) ขณะเดียวกันประเทศไทยก็ถือเป็นอีกประเทศหนึ่งที่กำลังเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จากรายงานของเครดิต สวิสได้จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับฐานะความมั่งคั่งของประเทศต่างๆ ในโลกปี ค.ศ. 2016 ซึ่งข้อมูลที่น่ากังวลที่สุด ก็คือประเทศไทยขยับขึ้นจากอันดับ 11 เป็นอันดับ 3 ของประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในโลก รองจากรัสเซีย และอินเดีย (Credit Suisse, 2016)

ปี พ.ศ. 2548 ภายใต้นโยบายประชานิยม มีสโลแกนที่ว่า สี่ปีซ่อม ในระหว่าง พ.ศ. 2544 – 2547 นั้นเป็นช่วงเวลาแห่งการแก้ไขปัญหาค่าความหายนะจากวิกฤติเศรษฐกิจจากปี พ.ศ. 2540 และสี่ปีสร้าง พ.ศ. 2548 – 2551 ในการทำให้ชาติให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ วิสาหกิจชุมชน ในปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้ผลักดันให้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขึ้นเกิดเป็นนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในชุมชน ช่วยลดภาระหนี้สินในภาคครัวเรือน โดยแก้ไขด้วยการให้ประชาชนรู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่ ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

สนิทเวช จินตนา และอนุรัตน์ อนันทนาธร

เป็นกระจายโอกาส สร้างงาน สร้างรายได้ไปสู่ชนบท เพื่อลดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจกระจุกตัวในกรุงเทพมหานครภาคกลาง และภาคตะวันออกในบางจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้ระหว่างภาค รวมถึงการผันตัวจากการทำเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม จากแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) จึงได้มีการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเป็นทางการเมื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนาแบบยั่งยืน (สุนิสตา ละวรรณวงษ์ และนรินทร์ สังข์รักษา, 2558, หน้า 1194)

จากนโยบายตามแผนพัฒนาประเทศดังกล่าว ภาครัฐบาลจึงส่งเสริมด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างหลากหลาย วิสาหกิจชุมชน ถือเป็นกลไก 1 ใน 12 ของนโยบายประชารัฐ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่ถือเป็น ที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความสำคัญ มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559) ซึ่งความชัดเจนของแผนดังกล่าวได้ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนภายใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่การพัฒนาประเทศจะยังคงยึดหลักการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2559) อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน นั้นมียังคงมีปัญหาจากการบริหารจัดการภาครัฐที่ยังอ่อนแอ กลไกการพัฒนาในแต่ละจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ ภาครัฐมีขนาดใหญ่และรายจ่ายประจำเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การบริหารจัดการภาครัฐมีประสิทธิภาพต่ำ ขาดระบบการทำงาน ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแบบบูรณาการกับหน่วยงานหรือภาคส่วนอื่นๆ การให้บริการประชาชนยังต้องปรับปรุงให้ได้มาตรฐานสากล ขณะที่การทุจริตและประพฤติมิชอบได้ขยายไปในวงกว้างทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน นอกจากนี้ กฎหมายหลายฉบับยังไม่ได้มาตรฐานสากลเนื่องจากล้าสมัยและกระบวนการตรากฎหมายยังมีจุดอ่อนหลายประการ ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมยังขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาค รวมถึงทางด้านศักยภาพของตัววิสาหกิจชุมชนเองยังคงมีปัญหามาจากชุมชน ในด้านต่างๆ ได้แก่ การบริหารการจัดการกลุ่มและสมาชิก การบริหารการจัดการตลาด การบริหาร

การจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต การบริหารการจัดการด้านบัญชี การพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ด้วยการสนับสนุนการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการตลาด ตลอดจนยกระดับผู้ประกอบการที่มีศักยภาพก้าวไปสู่วิสาหกิจขนาดกลาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2559)

จากข้อมูลดังกล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญดังกล่าวจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง ความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานรากในการพึ่งพาตนเองได้ของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย เพื่อใช้ในการนำไปการพัฒนา ปรับปรุงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการตนเองเพื่อสร้างความมั่นคง และสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายประชารัฐของรัฐบาลและเกิดความมั่นคงต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจฐานราก

ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากทฤษฎีระบบของเซอโต้ (Certo, 2006) ได้กล่าวถึงระบบการบริหารงานคือ ผู้บริหารทำหน้าที่บริหารจัดการงานและคน ซึ่งจัดเป็น “สิ่งนำเข้า” (Input) โดยผ่าน “กระบวนการ” (Process) ในกิจกรรมการวางแผนการจัดองค์การ การนำสั่งการ และการควบคุม ให้สามารถประสานทำงานร่วมกันไป เพื่อให้ได้ “ผลลัพธ์” (Output) ซึ่งก็คือการบรรลุถึงเป้าหมายผลสำเร็จต่างๆ ทั้งทางด้านประสิทธิภาพประสิทธิผล คุณภาพ และความพึงพอใจของลูกค้า โดยที่กระบวนการบริหารจัดการ นี้จะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา และ การประเมินผลโครงการซิฟ โมเดล (Cipp Model) ของสตีฟเฟิลบีม (สมพิศ สุขแสน, 2547) ที่กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่างๆ ได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการติดตามและประเมินผลที่เป็นระบบ 4 ประเภท ตามอักษรภาษาอังกฤษตัวแรก ของ CIPP Model ได้แก่ 1) การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า

สนิทเดช จินตนา และอนุรัตน์ อนันทนาธร

(Input Evaluation: I) 3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) และ 4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P)

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ในแนวคิดของชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556ก) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถวิเคราะห์ออกมาได้เป็น 3 ปัจจัย ดังนี้

- 1) ปัจจัยภายในกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการวางกฎระเบียบ การแบ่งบทบาท การระดมทุน การแบ่งปันผลประโยชน์ ความเสียสละ ความสามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง คุณภาพสินค้า การบริหารการตลาด ภาวะผู้นำ และการเครือข่ายวิสาหกิจ
- 2) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างประชากร การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรภายในชุมชน การจ้างงานในชุมชนและรายได้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีตลาดรองรับ ตลอดจนการยอมรับของชุมชน และ 3) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง นโยบายรัฐ เครือข่ายภาคี กลไกทางการตลาด และการคมนาคม เป็นต้น

ในส่วนของการการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555) และจินตนา กาญจนวิสุทธ์ (2558) ได้กล่าวว่า กระบวนการประเมินผลการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญมี 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ทิศทางวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 3) การบริหารการตลาด 4) การจัดการความรู้ และข้อมูลข่าวสาร 5) การบริหารสมาชิก และ 6) การจัดการสินค้าและบริการ

และการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนนั้นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555, หน้า 20) และจินตนา กาญจนวิสุทธ์ (2558) ได้กำหนดการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเพื่อหาว่าที่ผ่านมาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน นั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ เพื่อวิเคราะห์ถึงศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ไว้ 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน อาทิ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ 2) คุณภาพสินค้าและบริการ ว่าสามารถผลิตได้ตามมาตรฐาน มีความปลอดภัย หรือมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวหรือไม่ 3) ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน โดยดูจากการลดต้นทุน และคุณภาพของระบบงาน และ 4) พัฒนาวิสาหกิจชุมชน อาทิ ความสำเร็จของแผนความพึงพอใจของสมาชิก ฯลฯ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถกำหนดกรอบแนวคิดได้ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิด และสมมติฐานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

3. กระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) มีอิทธิพลต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีศึกษาโดยการสำรวจ (Survey research method) ด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้สำหรับการตอบแบบสอบถาม คือ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฉพาะภาคกลางในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี และจังหวัดอ่างทอง จำนวน 1,038 ตัวอย่าง โดยระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 เป็นระยะเวลา 1 เดือน

เทคนิคการสุ่มตัวอย่างจะใช้โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาคกลาง 5 จังหวัด ที่มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนมากที่สุดในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี และจังหวัดอ่างทอง จากนั้นนำมาสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) อีกครั้งหนึ่งตามจำนวนสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัด โดยแบ่งสัดส่วนได้ ดังนี้ 1. จังหวัดลพบุรี 232 ตัวอย่าง 2. จังหวัดสุพรรณบุรี 248 ตัวอย่าง 3. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 165 ตัวอย่าง 4. จังหวัดสระบุรี 213 ตัวอย่าง และ 5. จังหวัดอ่างทอง 180 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content validity) แบ่งเนื้อหาของคำถามออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยภายใน (Input) ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) และส่วนที่ 5 คำถามเกี่ยวกับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถามกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 1,038 คน พบว่า

1. ผลการศึกษาระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 3.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ประเด็น สามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ($\bar{X}= 4.01$) รองลงมาคือ ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ($\bar{X}= 3.81$) และด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ($\bar{X}= 3.54$) ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ในภาพรวม ($n = 1,038$)

ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย	\bar{X}	SD	แปลความหมายระดับ	อันดับ ที่
1. ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน	3.54	0.82	มาก	3
2. ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ	3.81	0.77	มาก	2
3. ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน	4.01	0.62	มาก	1
เฉลี่ย	3.78	0.62	มาก	-

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า

2.1 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า มีปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) 2 ปัจจัย โดยสามารถเรียงลำดับความมีอิทธิพลจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านสภาวะเศรษฐกิจ และด้านนโยบายรัฐบาล ตามลำดับ มีอิทธิพลทางบวกกับระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ได้ร้อยละ 28.5 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ห้อทธิพลของของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) ที่มีต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.	Collinearity	
	Coefficients		Coefficients			Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
(ค่าคงที่)	2.053	.115		17.824	.000*		
1. ด้านนโยบายรัฐบาล	.096	.030	.115	3.163	.002*	.523	1.911
2. ด้านสภาวะเศรษฐกิจ	.419	.033	.439	12.706	.000*	.579	1.727
3. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	.030	.030	.031	1.028	.304	.769	1.301

F = 137.58, Sig. = .000, R = .534, R² = .285, Adjusted R Square = .283, Durbin-Watson = 1.208

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.2 ปัจจัยภายใน (Input) จากการศึกษาพบว่า จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า มีปัจจัยภายใน (Input) ทั้ง 3 ปัจจัย โดยสามารถเรียงลำดับความมีอิทธิพลจากมากไปน้อยได้ดังนี้ด้านความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ด้านความรู้ความสามารถและจำนวนของบุคลากร และด้านความเพียงพอของงบประมาณและความคล่องตัวในการใช้ ตามลำดับ มีอิทธิพลทางบวกกับระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย) ได้ร้อยละ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์หัตถิทธิพลของปัจจัยภายใน (Input) ที่มีต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.	Collinearity	
	Coefficients		Coefficients			Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
(ค่าคงที่)	.246	.089		2.744	.006*		
1. ด้านความรู้ความสามารถและ จำนวนของบุคลากร	.430	.026	.405	16.716	.000*	.629	1.591
2. ด้านความเพียงพอของงบประมาณ และความคล่องตัวในการใช้	.087	.015	.130	5.745	.000*	.721	1.386
3. ด้านความพร้อมด้านสถานที่และ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้	.361	.019	.426	19.356	.000*	.760	1.316

F = 560.06, Sig. = .000, R = .787, R² = .619, Adjusted R Square = .618, Durbin-Watson = 1.346

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 กระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า มีกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) ทั้ง 5 ปัจจัย โดยสามารถเรียงลำดับความมีอิทธิพลจากมากไปน้อยได้ดังนี้ด้านการบริหารการตลาด ด้านกระบวนการจัดการสินค้าและบริการ ด้านการจัดการการเงินและบัญชี ด้านการบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และด้านการวางแผนดำเนินงาน ตามลำดับมีอิทธิพลทางบวกกับระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย) ได้ร้อยละ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ห้อทธิพลของของกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) ที่มีต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.	Collinearity	
	Coefficients		Coefficients			Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
(ค่าคงที่)	1.170	.080		14.691	.000*		
1. ด้านการวางแผน							
ดำเนินงาน	-.178	.022	-.241	-7.991	.000*	.415	2.407
2. ด้านการบริหารการตลาด	.333	.018	.545	19.013	.000*	.462	2.165
3. ด้านกระบวนการจัดการ							
สินค้าและบริการ	.258	.025	.290	10.190	.000*	.467	2.141
4. ด้านการบริหารสมาชิก							
วิสาหกิจชุมชน	.108	.022	.125	4.955	.000*	.598	1.672
5. ด้านการจัดการการเงินและ							
บัญชี	.158	.018	.212	8.989	.000*	.682	1.465
F = 320.922, Sig. = .000, R = .780, R ² = .609, Adjusted R Square = .607, Durbin-Watson = 1.387							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

ระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย จากผลการศึกษาพบว่า สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นผลสัมฤทธิ์อันเกิดจากประสิทธิผลของการนำเอานโยบายไปสู่การปฏิบัติตั้งแต่แผนแม่บทอย่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ 9-12 โดยที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งเป็นแผนล่าสุดนั้นเน้นการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม โดยกรมพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักที่จะนำแผนดังกล่าวไปปฏิบัติ ซึ่งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564 ก็ได้ดำเนินการภายใต้หลักการดังกล่าวโดยมีวิสัยทัศน์คือ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2564” จึงทำให้มี

พันธกิจหลักคือ การพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและสร้างระบบกลไกและกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาอย่างเนื่องของแต่ละรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและสนับสนุนการก่อตั้ง และดำเนินการให้แก่วิสาหกิจชุมชน ทั้งทางด้านวัสดุอุปกรณ์ การสนับสนุนงบประมาณ โดยการร่วมมือกับสถาบันการเงินของรัฐในการออกเงินกู้ให้แก่วิสาหกิจชุมชนที่ต้องการเงินทุน การให้ความรู้ต่างๆ อาทิ นวัตกรรมการผลิต ความรู้และกระบวนการในการบริหารจัดการ โดยการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาของรัฐในการจัดการฝึกอบรม ฯลฯ นอกจากนี้จากการลงสำรวจพื้นที่เองผู้วิจัยยังได้พบว่าหลายๆ วิสาหกิจชุมชนนั้นเริ่มต้นด้วยการทำสิ่งที่ตนเองนั้นถนัด มีความรู้ มีทักษะ โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการใช้วัตถุดิบภายในชุมชน จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถผลิตสินค้าและบริการ ได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ยิ่งไปกว่านั้นการใช้สมาชิกที่เป็นคนในชุมชนซึ่งมีความสนิทสนมกลมเกลียวกันยิ่งทำให้วิสาหกิจชุมชนเกิดความสามัคคีในการดำเนินงาน สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับมาก

ซึ่งผลการวิจัยที่พบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสาโรช เนติธรรมกุล (2554) ยังพบว่า ในภาคใต้ตอนบนนั้นวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างมาก มีการช่วยเหลือกันและกัน ในอดีตเศรษฐกิจในพื้นที่มีลักษณะเป็นเกษตรแบบผสมผสานทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ในปัจจุบันการหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้ให้ต้องพึ่งอาหารหลักจากชุมชนภายนอก มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา มีจุดแข็งคือมีวัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่นเพื่อใช้ในการผลิต แรงงานมีเพียงพอ และยังคงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสัญญา เคนาภูมิ (2558) ที่พบว่าประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ในการพึ่งตนเองและปัจจัยการจัดการเทคโนโลยี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน ความยืดหยุ่นในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจชุมชน และความสามารถในการดำรงอยู่ของวิสาหกิจชุมชนตามลำดับ

จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) ปัจจัยภายใน (Input) และกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) นั้นมีอิทธิพลต่อระดับศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยที่พบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสัญญา เคนาภูมิ และคณะ (2552) ที่พบว่า นโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและการบริหารจัดการ มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร ลอยวัฒนกุล และคณะ (2559) ที่พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำ ด้านการผลิต ปัจจัยด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการเงิน ด้านการตลาดตามลำดับ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดยะลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

สนิทเดช จินตนา และอนุรัตน์ อนันทนาธร

ระดับ .05 และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของคุณฐิติ นาคเรือง (2560) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน และด้านการบริหารการตลาด และด้านคุณลักษณะของสมาชิกมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลาตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน จากผลการศึกษายังคงพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยนั้นยังคงมีรายได้และสร้างกำไรที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกยังไม่มีรายได้ที่มั่นคง ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสนับสนุนให้เกิดตลาด จัดหากลุ่มลูกค้าถาวรให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถขายสินค้าได้ตลอดทั้งปี รวมถึงการพัฒนาสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนให้เป็นที่ต้องการของตลาดด้วยอีกทางหนึ่งควบคู่กันไป

2. ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ จากผลการศึกษายังคงพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยนั้นยังคงผลิตสินค้า/ บริการ โดยไม่ได้รับการรับรองคุณภาพ จากองค์กรระดับประเทศ รวมถึงยังไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมการผลิต และจัดการการผลิตให้มีมาตรฐานและดำเนินการของเครื่องหมายรับรองมาตรฐานต่างๆ อาทิ เครื่องหมาย ออย., เครื่องหมาย คลิ้นฟู้ดกู๊ดแทส (Clean food good taste), เครื่องหมายฮาลาล (Halal) เป็นต้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ยังควรมีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้แก่สินค้าและบริการ ให้โดดเด่นในตลาดสร้างความน่าสนใจ และดึงดูดผู้บริโภคให้มาซื้อสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน จากผลการศึกษายังคงพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยนั้นยังคงมีข้อผิดพลาดทางกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ อาทิ การมีวัตถุดิบเหลือเกินการผลิตทำให้เน่าเสีย ผลิตได้ไม่ตรงตามมาตรฐาน ไม่ตรงความต้องการของลูกค้า ฯลฯ รวมถึงการไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนงานที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ทั้งยอดการขายสินค้า จำนวนผลิตสินค้าไม่เพียงพอ ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเรียนรู้ถึงการเขียนแผนการตลาดให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง มีตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม มีการวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) ทั้งทางด้านการผลิต การตลาด การบริหารสมาชิก และการจัดการงบประมาณ สำหรับให้แต่ละวิสาหกิจชุมชนใช้เป็นแบบแผนให้สมาชิกได้ทำปฏิบัติตามให้บรรลุเป้าหมายองค์กร

รายการอ้างอิง

- จินตนา กาญจนวิสุทธ์. (2558). *เส้นทางวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาอาชีพและการพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ: มีน เซอร์วิส ซัพพลาย.
- คุยฎี นาคเรือง. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(17), 69-77.
- ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556ก). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา*. โครงการวิจัยภาควิชาสารัตถศึกษา, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556ข). *การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระสัจญา เคนาภูมิ, สมาน งามสนิท, อรสา โกศลนันทกุล และไพฑูรย์ โพธิสว่าง. (2552). *ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง*. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ = VRU Research and Development Journal*, 4(2).
- ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ. (2555). *การจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ (International Business Management)*. กรุงเทพฯ: เพียร์สันเอด์คูเคชั่นอินโดไชน่า.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2559). *คู่มือการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมพิศ สุขแสน. (2547). *การประเมินผลโครงการ*. อุดรดิตต์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์.
- สัจญา เคนาภูมิ. (2558). ปัจจัยการพึ่งตนเองและปัจจัยการจัดการเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารว.มรม. (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(3), 53-66.
- สุนิสา ละวรรณวงษ์ และนรินทร์ สังข์รักษา. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ของวิสาหกิจชุมชนอัญมณีและเครื่องประดับ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคมอาเซียน. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(1), 1192-1211.
- สุภาพร ลอยวัฒนกุล, อรวรรณ กมล, พยอม ตอบประโคน และมานพ ทองไทย. (2559). *ปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน*. *วารสารราชนครินทร์*, 13(29), 251-258.

สนิทเดช จินตนา และอนุรัตน์ อนันทนาธร

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2555). *คู่มือ: การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

Certo, S. C., & Certo, S. T. (2006). *Modern management* (10th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Credit Suisse. (2016). *Global wealth databook 2016*. Retrieved June 14, 2019, เข้าถึงได้จาก

<http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD6F2B43-B17B-345E-E20A1A254A3E24A5>